

Tu B'Shvat: Old Roots, New Beginnings

Sidney Gross Memorial Lecture

לעג ר' חיים שמואל בן הרב יצחק מרדכי זל – ט"ו בשבט תשע"ד

1. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף ב עמוד א

/משנה/. ארבעה – ראשית שנים המ. באחד בנים – ראש השנה למלכים ולרגלים, באחד בלבד – ראש השנה לעשר בהמה ... באחד בתשרי – ראש – השנה לשנים, ולשמיין, ולירבות, לנטיעה, ולירקות. באחד בשבט – ראש השנה לאילן, בדברי בית שמא, בית היל אומרים: בחמשה עשר בו.

2. עובדייה מרבטנורא מסכת ראש השנה פרק א משנה א

ראש השנה לאילן – לעניין מעשר פירות שאין מעשרין פירות אילן שהנתנו קודם שבט. על שהנתנו לאחר שבט, דבר אילן אולין בתר חנטה. אי נמי נפקא מיניה לעניין שנה שלישית של שמיטה שנוהג בה מעשר עני, שאותן פירות שהנתנו מר"ה של שנה שלישית עד שבט דניון אותן כפירות של שנה שנייה שעברה ונוהג בהן מעשר ראשון ומעשר שני, ומשbat ואילך נהוג בהן מעשר ראשון ומעשר עני:

3. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יד עמוד א

באחד בשבט ראש השנה לאילן. מי טמא? אמר רבי אלעזר אמר רבי אוושעיא: ... אף על פי שרוב תקופה מבחוץ, הויאל ויצאו רוב גשמי שנה.

4. רט"ו מסכת לרט כתנא דף יד עמוד ה

כוחיל וילחו רוכ נטמי טנא – תכדר עדר רוכ ימות כנטמים מכוח זמן לכיער ועלכ כתרכ צחינות, וממלחו כפירות חונניין מעלה.

5. שולחן ערוך אורח חיים סימן קלא סעיף ו

נהגו שלא ליפול על פניהם ... בט"ז בשבט

6. משנה ברורה סימן קלא ס"ק לא

(לא) בט"ז בשבט – שהוא ר"ה לאילנות ונוהгин האשכנזים להרבות או במיני פירות של אילנות:

7. ספר שבולי הלקט עניין תפילה סימן ל

בראש חדש אין נופלין על פניהם דאשכחן דאיקרי מועד

R. Zedakiah ben R. Avraham Ha-Rofe of the Anavim family was born in Rome ca. 1210. During his youth he studied in Wurzberg, Germany, with students of R. Samson of Sens. During this period he recorded customs and collected halachic rulings of French and German Torah scholars. R. Zedakiah died in 1275.

8. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקעב סעיף ג

ציבור שבקשו לגוזר תענית שני וחמישי ושני, ופגע בתענית ט"ז בשבט, התענית נדחה לשבת הבאה כדי שלא יגזרו תענית בט"ז בשבט שהוא ראש השנה לאילנות ...

៩. מרדכי מסכת ראש השנה פרק ארבעה ראשי שנים [רמז תש]

ושאלת צבור [רמז תשא] שבקשו לגוזר תענית שני ו חמישית ושני ו פגע בתענית ט"ז בשבט יש להوش לר'יה ולדוחות התענית או לא כך דעתנו שהתענית נדרחה עד השבת האחרון ואין קובעין תענית בו ביום שלא מצאנו תענית בר'יה ו תנן ד' רashi שנים הן ותו דקתי בהדי הדדי וכי היכי דשא ליתא בתענית (*ארבעה) [*הארבעה] נמי ליתנהו בתענית ואף על גב דאיתנו (נמי) עדיפי מיניה כיוון דקתי בהדי הדדי בהא דמי אהדי ע"כ:

Rav Mordechai ben Hillel, a descendent of the Ra'aviyah (R. Eliezer b. Yoel HaLevi), was one of the great Rabbis of Germany (Ashkenaz) at the end of the Tosafot period. Born circa 1240, R. Mordechai was martyred in 1298 with his wife (daughter of R. Yechiel of Paris) with their five children in Nurenberg, Germany. R. Mordechai was a disciple of R. Meir (Maharam) of Rothenburg, as was his relative R. Asher (Rosh) and his brother-in-law, R. Meir haCohen, author of the Hagahos Maimoniyyos.

(c)

זהנה גם בז' ציריך האורם לידי כי בעצם נברא העולם לכל בן"א ויש לכל אחד חלק שווה בעצם, אך כאשר זכה אחד מאוהה טעם ואחד נתחייב מאוהה טעם נתן הקב"ה להוויה גם חלק המתחייב, וא"כ הוא בעצם אינו שלל, אך אם יקיים התנאים שהחנה עמו הקב"ה שיתן צדקה להונינים שלקה חלkat יזכה בחילוק ויעשה שלו ממש, אך מחמת שאין לו מהרוויים אפשר שידחה מליתן חלק הצדקה מהרווי, שיאמר אולי מהר יפסיד או לשנה אחרת יפסיד או אחריו זמן רב, עד שפטאות יבא איזו וימצא שלא שלם שכירותו ואכל כל ימי גול, וכן ציריך ללימוד מעשר שלכל הפחות לא יאוחר משנה לחברתו, ובכל שנה יעשה חשבון ויתן חלק הצדקה, ואם יעשה בכל חדש או בכל שבוע יחיי יותר משובח, וכ"ש אם יעשה החשבון בכל יום שודאי משובח. וזה הלמוד יודעין אנו מדין ט"ז בשבט שבזה הנשאר שלגנו, ויכולין אנו לבקש מה' שיתן לנו ולכסי כהנה וככתנה:

Approach #1:

(B)

עד שפטאות יבא איזו ולא יוכל שוב לקיים ולשלם חובו, וכן צוותה תורה שאין מעשרינו משנה על חברתו, וא"כ מוכרת בכלל שנה לשלם המעשרות ורואה שהוא חוב. והוא הטעם דיש ר'ה לדין מעשרות, ובאלנות הוא יומם ט"ז בשבט, שהוא שמהה גודלה שבועה נעשה ה' חלקים שלו ממש.

១០. דרש משה (ט' בשבט)

(A) בפ' בשליח ט"ז בשבט אמרתי טעם על השמחה בעצם ושוגם עתה אנו שמחים בר'ה לאילנות, אשר הוא שירך לך דינינו מעשר שאין מעשרינו משנה על חברתו. שנגה ירע ששבת לוי לא נטל נחלה וכל ישראל לקחו נחלה, וא"כ בעצם המשערות שנונתים להם אין טובה מהישראל בעצם אלא חובה כשכירות, אבל מאתר שהוא שכירות כוה שתלו בו ליתן למי שירצה ואני לו הזבעין ואני לוקחין ממנו השדה כסלא יתנו, טועה האדם לומר שהוא מתנה מאתו, וכן יש שמתעצלן מליתן המעשרות, ואף שיתנו ה' מקום לחוש שיואר מליתן עד שיראה אoli בשנה האחרת לא יצמיח ועוד יפסיד מהקוו שעה לו בחירישה ו/orית, ואפי אם גם בשנה האחרת יצמיה בטוב יחשוש אויל בשנה השלישית לא יצמיה וכן עד סוף ימי,

Approach #2:

១១. בראשית פרק א'

(יא) ויאמר אלהים תרשה הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן: (יב) ותוצר הארץ דשא עשב מזריע זרע למיניו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למיניהם וירא אלהים כי טוב:

11. And God said, "Let the earth sprout vegetation, seed yielding herbs and fruit trees producing fruit according to its kind in which its seed is found, on the earth," and it was so. 12. And the earth gave forth vegetation, seed yielding herbs according to its kind, and trees producing fruit, in which its seed is found, according to its kind, and God saw that it was good.

១២. בראשית הרבה פרשת בראשית פרשה ה

ר' יהודה בר' שלום אמר שעבורה על הציווי שכך אמר הקדוש ברוך הוא תרשה הארץ וגנו' [עץ פרי] מה פרי נאכל אף העץ נאכל, והיא לא עשת כן אלא ותוצר הארץ דשא עשב מזריע וגנו' [יעץ עושה פרי] הפרי נאכל ואין העץ נאכל

(G)

13. גור אריה בראשית פרק א פסוק יא אות לג

(A)

כasher gorer ma'amor hakadosh "uz perei" — uvesha perei, be'ubor chosronah la yimma m'malat razon boraha vohita mahsora min hshilimot. v'caasiy

^{לימן} ווהיא לא עשתה כן וכו'. אין הפירוש שהאדמה עברה ממזיד על ציווי הקב"ה, שכן יוצר הרע בה¹⁰⁹ שההיא עוברת על ציווי הקב"ה, אבל כי הארץ הזאת שני יש לה¹¹⁰, שהיא בלבד נחשבת מן התהותנים, כי "השמות שמים לה והארץ נתן לבני אדם" (מלוט קפוא, ט), יורה בזה כי שינוי יש בין הארץ ובין השמים, כי השמים הם מן העליונים, והארץ מן התהותנים, ובבעבור חסロנה היא מחסורת מן השלים תמידי". וזהו שאמר כי, קلام ז, כ, אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחתה, פירוש כי אי אפשר להיות האדם צדיק "באין", אשר יעשה תמיד הטוב והשלים "באין" שהוא מוכן תמיד אל החסרון, בעבור חסרון שלה. לכך

עבר חטא ושנה בה הופבע השינוי... ומודigkeit העזזה... אין שינוי לה כלל באשר ידווע". (111) וכך כאן המהראל את העובדה שהארץ בתהותנים עם קר שדייא בעלת חסרון, וכן ביאור בריש נר מעשה (ז. –): בודה הלשון: "שאי אפשר שייהינה נמעא הבריאה בשלימות גמור, רק יש בו חסרון... ולטמו זה כתוב 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ' והארץ היהת תוהה ובוהה... כי הארץ היא בתהותנים לך 'התה תוהה ובוהו ווושך על פניהם, וכל זה חסרון...' ומרוחה על החסרון הדבק בבריאתך", וראה להלן העරה 194. (112) זויל בנתיב האמת פ"ג (א, ד): "מי מעד שהארץ היא בלבד מן התהותנים, מוכנת היא

14. אורות התשובה פרק טז:

מתקשי¹⁵ המניה עלפים הם בפחדיו שנואו, שמאפליים מתקפעים בנטימות ניחיד וסaceous ברגע העולם סמוך בתראי סלמצ וקיקם מעיקם¹⁶ על חפשתו האקומהית. בלא התחזקה מפחד, שעונונטו כבר אבדהו ושתקנותו כבר אפקת, ואיננו ידע שבטוח שחדו כבר כל אורות האלתו מוחים הם בטעיהם. פחדה הארץ¹⁷ גם/non לא הוציאה את העץ בשלמותו, שיהיה טעמו בטעם פריו. פחדה הלבנה¹⁸, מפני התחזרות של שני מלכים בכתור אחד. מפחדת היא האנושיות, מפני ערבי החשוף הקהירים וקרוממים. מפחד הוא כל

15. דבריהם פרק כ

(יט) כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לסתפה לא תשחית את עצה לנדרח עליו גרזן כי ממנה תאכל ואותו לא תכורת בַּיְדֵךְ האדם עז השדה לבא מפניך במצוות:

19. When you besiege a city for many days to wage war against it to capture it, you shall not destroy its trees by wielding an ax against them, for you may eat from them, but you shall not cut them down. Is the tree of the field a man, to go into the siege before you?

16. דרך ה' חלק א א:ב (מבוא אורות התשובה כה)

ועל כן נור וסדר שיבראו ענייני שלמות נ' ענייני חסרון, ותברא בריה שיהיה בה האפשרות לשני העניינים בשווה ויתנו לבירה אמצעים שעל יום תקונה לעצמה את השלמות ותעדיר ממנה את החסרונות ואז יקרה שנטזמה במה שיהיה אפשר לה לבוראה ותהיה רואיה להדבק בו ולהנות מטובו

17. אורות הקודש חלק ב (מבוא אורות התשובה כה)

.. בזה יעשה הנברא את עצמו, ויהיה במדרגת השלמות של בורא, ויתעלה ממעל לגבול של נברא ..